

Маргітуч В.В.аспірантка,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**Фіалковський А.Р.**аспірант,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**Лазар Н.М.**магістр,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»**Marhitich Viktoria, Fialkovski Andriy, Lazar Nelja**

Uzhhorod National University

**СИСТЕМНИЙ ДЕФЕКТУС ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ
В УКРАЇНІ ТА ЇЇ РЕГІОНАХ**

Запропоновано поняття системного дефектуса (від lat. defectus – недолік), під яким рекомендовано розуміти сукупність недоліків у сфері організації, управління, функціонування інноваційної економіки та її інфраструктури, які (недоліки) зумовлені відсутністю системного підходу. Системний дефектус обмежує методичні аспекти управління інноваційним потенціалом, а також гальмує дії практично-організаційного механізму підвищення інноваційної активності та перетворення інновацій на ключову конкурентну перевагу. До складу системного дефектуса в межах статті віднесено відсутність в Україні національної інноваційної системи, недосконалість інституційного забезпечення інноваційної діяльності, а також недостатній фінансовий супровід наукової діяльності як ендогенний чинник інноваційної активності. Представлено ілюстрацію складників системного дефектуса, які негативно впливають на інноваційний розвиток економіки України та її регіонів.

Ключові слова: інноваційний розвиток, системний підхід, системний дефектус, інноваційна система, інституційне забезпечення, фінансова підтримка.

Постановка проблеми. Сучасні світові тренди, що свідчать про перехід глобального господарства до інформаційної та інноваційної економіки, не оминають Україну, викликають необхідність дослідження як потенціалу розвитку, так і гальмуючих даних процес чинників. Особливо важлива вказана проблема на тлі погіршення позиції України порівняно з іншими державами, про що доводить глобальний рейтинг інновацій за 2019 р. (Global Innovation Index 2019), в якому Україна в загальному рейтингу посіла 47-е місце, тоді як ще минулого року вона займала 43-тє позицію [1]. Погіршення рейтингу України на тлі інноваційних досягнень зумовлене набором дефектусів (від lat. defectus – недолік), серед яких основну негативну роль відіграє системний дефектус, що відображає відсутність в управлінні системного підходу як методологічного, так і практично-організаційного важелів перетворення інновацій на ключову конкурентну перевагу.

Під системним дефектусом розуміємо сукупність недоліків у сфері організації, управління, функціонування інноваційної економіки та її інфраструктури, які зумовлені відсутністю системного підходу. Системний підхід означає, що всі складники державної політики та регіональних впливів на інноваційну активність біз-

несу функціонують ефективно та збалансовано, а відсутність узгодженості між учасниками інноваційного процесу, гальмування та перешкоди в ключових сферах, відповідальних за інноваційний розвиток України та її регіонів, створюють системний дефектус. Дослідження системного дефектуса дає змогу: а) визначити системні складники інноваційного розвитку національної економіки та регіонів України й виявити обструкції їх відповідного функціонування; б) озвучити проблеми стратегічного розвитку країни та її регіонів, який базується на інноваційно-науковому потенціалі; в) окреслити шляхи вдосконалення управління науковим та інноваційним розвитком, що дасть змогу підвищити конкурентоспроможність України та її регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інноваційного розвитку достатньо активно висвітлюється в сучасних наукових публікаціях. Так, В. Готра (2014 р.) аналізує причини інноваційного відставання аграрного сектору економіки України, доводячи, що «інноваційні підходи до розвитку аграрної сфери є вагомим стимулятором зростання національної економіки у цілому та засобом вирішення різноманітних соціально-економічних та глобальних викликів...» [2, с. 83]. В. Мікловда (2015 р.) вважає, що в

процесі побудови знаннєвого суспільства «потужності набирає інноваційний потенціал, перетворюючись на визначальний фактор формування системних конкурентних переваг» [3, с. 31]. В. Геєць (2016 р.), висвітлюючи перешкоди конкурентоспроможності України, доводить, що «ситуація з інноваціями в Україні поки що не покращилася. У такому разі нам слід розпочинати серйозну підготовчу роботу стосовно внесення змін у законодавство, що стимулюватиме інновації і до того ж змінюватиме підходи до підвищення попиту на інноваційну продукцію...» [4, с. 15]. N. Kubiniy з однодумцями (2019 р.) вважає, що інновації сприяють формування «тріумвірату культури, туризму та економіки як стратегічному чиннику регіонального розвитку» [5, с. 105]. Monika Krošlaková (2015 р.) та інші досліджують вплив «газелей» на інноваційний розвиток, стверджуючи, що «gazelles» create a significant source of economic growth» [6, с. 28]. Вказані позиції оминають важливий ракурс дослідження інноваційної діяльності: системний погляд на дії державної та регіональної влади.

Доцільність системного підходу доведена В.І. Варцабою та її однодумцями, яка стверджує, що його відсутність «знижує адекватність рішень стратегічним завданням регіональних трансформацій» [7, с. 48]. Разом із тим ключові системні проблеми, що гальмують інноваційні перетворення України та її регіонів, залишаються недостатньо висвітленими та оціненими, що заважає державним, регіональним органам влади та інноваційному підприємництву діяти в умовах стратегічної спрямованості на інноваційний розвиток.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є діагностика ключових перешкод інноваційній перебудові регіональної економіки, які формують системний дефектус.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: визначити поняття системного дефектусу інноваційного розвитку України та її регіонів; озвучити проблему відсутності системного підходу до інноваційного розвитку країни та її регіонів та побудувати національну інноваційну систему за прикладом Ізраїлю; охарактеризувати проблеми інституційного

регулювання інноваційної діяльності підприємств та організацій України; означити недоліки фінансового супроводу інноваційної діяльності порівняно з європейськими країнами.

Методологією дослідження є сукупність методів, яка включає причинно-наслідковий аналіз, функціональну діагностику, системний підхід та ін.

Виклад основного матеріалу. Результати аналізу дають змогу констатувати, що рівень інноваційної активності є вкрай низьким, що зумовлено низкою причин, котрі мають системний характер і можуть бути віднесені до системного дефектусу. У межах даного дослідження зупинимося на трьох основних елементах системного дефектусу, якій представлено на рис. 1.

По-перше, це відсутність системного підходу до управління розвитком інноваційної діяльності. Про це свідчить ігнорування необхідності побудови національної та регіональних інноваційних систем, які забезпечать узгодженість між наукою та практикою через систему трансферу новачій у виробництво і перетворення їх на інновації. Крім того, інноваційна система передбачає наявність інфраструктури, яка, на думку В. Готри, відіграє «важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування інноваційного підприємництва... Сьогодні інноваційна інфраструктура України ще дуже слабка і характеризується неповнотою, а тому потребує всебічної підтримки з боку держави» [2, с. 81].

Функції інноваційної системи, які можуть підвищити рівень інноваційної активності в регіоні та країні у цілому, полягають у такому: 1. Підтримка новаторської, креативної діяльності за допомогою поліпшення інформаційного забезпечення та зниження інформаційної асиметрії. 2. Забезпечення трансферу результатів наукової діяльності у сферу практичного світу, де новачії перетворюються на інновації. 3. Просування в широкому сенсі інноваційної продукції на споживчій ринку. 4. Формування інноваційної культури в країні та регіоні. 5. Створення попиту на робочу силу необхідної кваліфікації.

Рекомендовано застосувати досвід Ізраїлю, який побудував ефективну інноваційну економіку за допо-

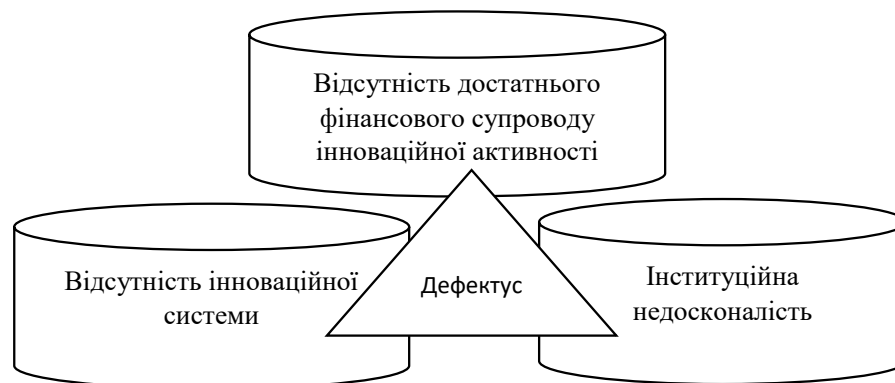

Рис. 1. Системний дефектус інноваційної активності в Україні та її регіонах

Джерело: складено авторами

могою інноваційної системи, яка «зидеться на тех же принципах, що і інноваційні системи інших ударників мирового інноваційного процесу: пріоритетное фінансування державою фундаментальних досліджень; содействие со стороны государства передаче результатов научно-исследовательских работ в промышленность, законодательное стимулирование научно-технической и инновационной деятельности» [8].

По-друге, системний дефект проявляється у «безсистемності» інституціонального забезпечення інноваційної діяльності. Існує велика кількість нормативних актів, які зачіпають інноваційну сферу. За даними Мінюсту України, сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. [9] Так, Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність», метою якого було перезавантаження науково-дослідницького сегменту, фактично не працює внаслідок певної низки чинників. Як відзначає А. Луканська, «низка положень Закону суперечить іншим нормативним актам. Хоча центральні органи виконавчої влади мали ще 2016 р. виконати доручення з його імплементації, зокрема розробити і подати до парламенту проекти нових документів та зміни до чинних. Станом на листопад 2019-го розроблено лише частину з них» [10]. Великою проблемою є те, що держава в документах, що забезпечують статистичний облік, до інноваційної відносить і ту продукцію, яка є новою для підприємства. Така постановка демотивує підприємства впроваджувати інновації, а поняття «інновації» підмінено поняттям «диверсифікація».

По-третє, до системного дефекту віднесено відсутність достатнього фінансування науки, яка являє собою джерело нових ідей, що живлять інноваційну активність. Це стосується всіх сфер, в яких відбувається наукова діяльність: підприємницького сектору, сфери вищої школи, державного сектору чи організації неприбуткової активності. Прикладом є порівняння даних, що наведені в табл. 1, які стосуються частки фінансування витрат на виконання НДР у загальному обсязі витрат у секторі вищої школи та підприємництва. Наведена інформація у цілому в ЄС, Іспанії як країні з найвищим показником у секторі вищої школи, Німеччині з найвищими показниками підприємництва та в Україні.

Якщо аналізувати сектор вищої школи, із наведеного статистичного масиву випливає, що Іспанія має найвищий показник, якій показує тенденцію до зростання, що свідчить про концентрацію дослідницької роботи в університетах країни. Україна та її регіони мають високий науковий потенціал, що сконцентровано у вищій школі, тому рекомендовано підвищити рівень фінансування витрат і забезпечити фінансовий супровід наукових досліджень.

Як свідчать дані табл. 1, у підприємницькому сегменті ЄС збільшується частка фінансування витрат на НДР: із 53,8 у 2010 р. до 56,6% у 2016 р., що свідчить про загальний напрям активізації науково-дослідних робіт у сфері реальної економіки. У Німеччині цей показник стабільно вище 65%, що є індикатором інноваційної спрямованості національної економіки. Позитивним є зростання частки фінансування витрат на НДР в Україні, водночас це значно нижче середнього показника по ЄС. Це свідчить про недостатню орієнтованість бізнесу України на створення інноваційної і конкурентоздатної на світовому ринку продукції.

Висновки. Сукупність недоліків у сфері організації, управління та функціонування інноваційної економіки та її інфраструктури, які зумовлені відсутністю системного підходу, отримала назву системного дефекту. Виявлення та аналіз системного дефекту дають змогу оцінити явні та латентні перешкоди, що стоять на шляху інноваційного розвитку України та її регіонів. У проведеному дослідженні системний дефект включає: а) відсутність національної та регіональних інноваційних систем; б) недоліки інституційного складника розвитку інноваційної активності; в) нестачу відповідного фінансового супроводу наукової діяльності та інноваційної активності в Україні.

Упровадження національної та регіональних інноваційних систем дає змогу поліпшити інформаційне забезпечення наукової та інноваційної діяльності, створити умови для швидкого та результативного трансферу новітніх в інновації, створити інноваційну культуру в країні та її регіонах у найширшому розумінні та наповненні, вдосконалити ринок праці в країні.

Побудова інноваційної економіки вимагає її якісного правового забезпечення. Сьогодні в Україні діє 200 нормативних актів, що регулюють інноваційну діяльність, основним недоліком яких є відсутність їх мотиваційної функції, тобто функції спонукання під-

Таблиця 1

Частка фінансування витрат на виконання НДР у загальному обсязі витрат секторів вищої освіти та підприємництва в країнах ЄС та Україні [11, с. 63]*

Країна	Сектор вищої освіти			Підприємницький сектор		
	2010	2015	2016	2010	2015	2016
ЄС	0,9	0,9	...	53,8	55,3	56,6
Німеччина	65,5	65,6	65,2
Іспанія	3,9	4,3	4,4	43,0	45,8	46,7
Україна	0,2	0,1	0,2	23,8	39,6	36,9

* Вибрані дані з масиву інформації, що наявна у статистичному збірнику

приємств на впровадження інновацій, на виробництво інноваційної продукції.

До складників системного дефектису віднесено відсутність відповідної фінансової підтримки наукової діяльності, яка виступає локомотивом інноваційного розвитку України. Порівняння з європейськими держа-

вами свідчить про низький рівень фінансування науки, що гальмує продукування нових знань, здатних створити радикальні інновації.

У подальших дослідженнях заплановано надати кількісну оцінку впливу чинників на рівень інноваційного розвитку країни та її регіонів.

Список літератури:

1. Україна опустилася в рейтингу інноваційних країн. *Слово і діло*. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2019/07/25/novyna/ekonomika/ukrayina-opustylasya-rejtyntnu-innovacijnyx-krayin> (дата звернення: 11.01.2020).
2. Готра В. Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору України. *Актуальні проблеми економік*. 2014. № 6(156). С. 79–84.
3. Мікловда В.П., Кубіній Н.Ю., Мошак С.М. Можливості та обструкції розвитку інноваційного потенціалу Закарпаття як фактора регіональної конкурентоспроможності. *Економіка промисловості*. 2015. № 1(69). С. 31–39.
4. Геєць В.М. Економіка України: ключові проблеми і перспективи. *Економіка і прогнозування*. 2016. № 1. С. 164–176.
5. Kubiniy N., Zavadyak R., Belen M. Culture, Tourism and Economy as a Triumvirate of Regional Strategic Development. *Вісник Херсонського університету*. 2019. № 34. С. 105–108.
6. Krošláková M., Kubičková V., Jurkovičová L., Kubiniy N. Dynamics of high growth enterprises—“gazelles”—in Czech Republic. *Problems and Perspectives in Management*. 2015. Vol. 13. Is. 2. P. 27–35.
7. Варцаба В., Кубіній В., Голяк М. Стратегічний потенціал регіонального економічного розвитку: системний ракурс. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2019. № 3(68). С. 44–55.
8. Фиговский О.Л. Инновационная система Израиля. URL : <http://iee.org.ua/ru/publication/304/> (дата звернення: 11.01.2020).
9. Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні. *Сайт Мініюсту України*. URL : https://minjust.gov.ua/m/str_13958 (дата звернення: 11.01.2020).
10. Луканська А. Грантове фінансування науки через Національний фонд досліджень розпочнеться наступного року. *Голос України*. 9 листопада. 2019. URL : <http://www.golos.com.ua/article/323825> (дата звернення: 11.01.2020).
11. Наукова та інноваційна діяльність України : статистичний збірник. 2018. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 108 с.

References:

1. Ekonomichniy portal Slovo i dilo (2019). Ukraine opustylasia v reityntnu innovatsiinykh krain. [Ukraine is down in the ranking of innovative countries. Economic portal Word and Deed] Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2019/07/25/novyna/ekonomika/ukrayina-opustylasya-rejtyntnu-innovacijnyx-krayin> (in Ukrainian) (accessed 11.01.2020).
2. Hotra V. (2014) Suchasnyi stan ta problemy innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy [The current state and problems of innovative development of the agricultural sector of Ukraine] *ACTUAL PROBLEMS OF ECONOMICS*. #6(156), 79-84 (in Ukrainian)
3. Miklovda V., Kubiniy N., Moshak S. (2015) Mozhyvosti ta obstruktsii rozvytku innovatsiinoho potentsialu Zakarpattia yak faktora rehionalnoi konkurentospromozhnosti [Possibilities and obstructions of development of innovative potential of Transcarpathia as a factor of regional competitiveness] *Economy of Industry*. № 1 (69), 31-39. (in Ukrainian)
4. Heiets V.M. (2016) Ekonomika Ukrainy: kliuchovi problemy i perspektyvy/V. Heiets. [Economy of Ukraine: key problems and prospects] *Economics and forecasting. Ekonomika i prohnozuvannia*, 164-176. (in Ukrainian)
5. Kubiniy N., Zavadyak R., Belen M. (2019) Culture, Tourism and Economy as a Triumvirate of Regional Strategic Development. *Visnyk Khersonskoho universytetu. – Bulletin of the Kherson University* 34, 105-108. (in English)
6. Monika Krošláková, Viera Kubičková, Lujza Jurkovičová, Natalya Kubiniy. (2015) Dynamics of high growth enterprises—“gazelles”—in Czech Republic. *Problems and Perspectives in Management*. Volume 13. Issue 2,27-35. (in English)
7. Varcaba V., Kubiniy V., Holiak M. (2019) Stratehichniy potentsial rehionalnoho ekonomichnoho rozvytku: systemnyi rakurs [Strategic potential of regional economic development: a systematic perspective] *Development of transport management and management methods*, № 3 (68), 44-55. (in Ukrainian)
8. Figoovsky O.L. Innovatsionnye systemy Izrailja [Israeli Innovation System]. Available at: <http://iee.org.ua/ru/publication/304/> (in Russian) (accessed 11.01.2020).
9. Website of the Ministry of Justice of Ukraine (2019). Pravove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku v Ukrainy [Legal support for innovative development in Ukraine]. Available at: https://minjust.gov.ua/m/str_13958 (in Ukrainian) (accessed 11.01.2020).
10. Lukanska A. (2019) Hrantove finansuvannia nauky cherez Natsionalnyi fond doslidzhen rozpochnetsia nastupnoho roku. *Holos Ukrainy*. [Grant funding for science through the National Research Foundation will begin next year]. Available at: www.golos.com.ua/article/323825 (in Ukrainian) (accessed 11.01.2020).
11. *Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy 2018*. Statystychnyi zbirnyk. (2019) [Scientific and innovative activity of Ukraine. Statistical collection.2018]. Kyiv. 108. (in Ukrainian)

СИСТЕМНЫЙ ДЕФЕКТУС ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В УКРАИНЕ И ЕЕ РЕГИОНАХ

Предложено понятие системного дефектуса (от lat. defectus – недостаток), под которым рекомендовано понимать совокупность недостатков в сфере организации, управления, функционирования инновационной экономики и ее инфраструктуры, которые (недостатки) обусловлены отсутствием системного подхода. Системный дефектус ограничивает методологические аспекты управления инновационным потенциалом, а также тормозит практические действия организационного механизма повышения инновационной активности и преобразования инноваций в ключевое конкурентное преимущество. В состав системного дефектуса в рамках статьи отнесены отсутствие в Украине и ее регионах национальной и региональных инновационных систем, несовершенство институционального обеспечения инновационной деятельности, а также недостаточное финансовое сопровождение научной деятельности как эндогенного фактора инновационной активности. Представлена иллюстрация составляющих системного дефектуса, которые негативно влияют на инновационное развитие экономики Украины и ее регионов.

Ключевые слова: инновационное развитие, системный подход, системный дефектус, инновационная система, институциональное обеспечение, финансовая поддержка.

SYSTEMIC DEFECTUS OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE AND ITS REGIONS

The article is aimed to diagnose the key obstacles to the innovative restructuring of the regional economy, which form a systemic defectus. The concept of systemic defectus (from lat. – defectus – deficiency) is proposed, under which it is recommended to understand the set of deficiencies in the sphere of organization, management, functioning of innovative economy and its infrastructure, which (deficiencies) are caused by lack of systematic approach. The systemic defectus limits the methodical basis of innovation potential management, as well as hinders the practical and organizational mechanism of enhancing innovation activity and turning innovation into a key competitive advantage. The systemic defectus within the article includes a) the absence in Ukraine and regions of the innovation systems, b) the imperfection of institutional support for innovative activity, as well as c) insufficient financial support for scientific activity as an endogenous factor of innovation activity. An illustration of the components of the systemic defectus that negatively influence the innovative development of the economy of Ukraine and its regions is presented. The innovation system supports innovative, creative activities by improving information support and reducing information asymmetry; ensures the transfer of the results of scientific activity to the realm of the practical world, where innovations are transformed into innovations; promotes innovative products to the consumer market; forms the innovative culture in the country and region; creates the demand for the workforce of the necessary qualifications. so on. The institutional component of a defectus is characterized by a large number of regulations and their inconsistency in Ukraine. The institutional support of innovation activity in regions is weak and not effective. The lack of sufficient funding for science hinders the fulfillment of its function as an endogenous factor for the development of innovative activity and the lag in competition with the leading countries of the world. It is recommended to use the experience of Israel and European countries to force innovative activity in Ukraine and regions.

Key words: innovative development, systematic approach, systemic defect, innovative system, institutional support, financial support.